IJCRT.ORG ISSN : 2320-2882

INTERNATIONAL JOURNAL OF CREATIVE RESEARCH THOUGHTS (IJCRT)

An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

पद्मपुराणे त्रिपुरासुरसंहारकथा - एकमध्ययनम्

(Padmapurane tripurasurasamharakatha ekamadhyayanam)

CH. DURGA SYAM PRASAD, Sanskrit Research Scholar,

Dept. of Telugu & Oriental Languages, Acharya Nagarjuna University,

Nagarjuna Nagar, Guntur, Andhra Pradesh.

शोधपत्रसारः - [ABSTRACT]

पुरा नवं भवति इति पुराणम् । पुराणशब्दस्य प्राचीनमित्यर्थः । प्राक् विद्यारूपं पुराणम्। ततो ग्रन्थात्मकं बभूव । पुराणेतिहासयोः यद्यपि विषयप्रतिपादने भेदः नास्ति तथापि एकनायकाश्रयः इतिहास इति तयोर्भेदः लक्ष्यते । शास्त्रपुराणानि तावत् मित्रसम्मितानि । तत्र इदमेव कार्यमिति विधिर्न दृश्यते । उपदेशमात्रं दृश्यते। आचरणे च श्रोतुः स्वेच्छा भवति। पुराणानि भारतीयसंस्कृतेः पुरातनं स्वरूपं प्रकाशयन्ति, वेदार्थं च कथा – आख्यानादिरुपेण विशदयन्ति, प्राचीनम् इतिहासम् अज्ञातं चापि ऐतिह्यं प्रकाशतम् आपादयन्ति। एवं भारतीयैतिह्यज्ञानाय, प्राचीनभौगोलिकविवरणज्ञानाय, विविधशास्त्राणां च सारज्ञानाय पुराणानां महत्वं न केनापि निराकर्तुं शक्यते। पुराणानि अष्टादशैवेति प्रसिद्धिः।

पुराणानां नामान्यपि एकस्मिन्नेव श्लोके संक्षिप्तानि प्रसिद्धानि च । देवीभागवते प्रथमस्कन्धे एष श्लोकः दृश्यते ।

मद्वयं भद्वयं चैव ब्रत्रयं वचतुष्टयम् ।
अनापलिङ्गकूस्कानि पुराणानि पृथक् पृथक् ॥[1]

अष्टादशपुराणेषु पद्मपुराणस्य स्थानं महदुत्कृष्टमस्ति । पद्मपुराणे कथितं त्रिपुरासुरसंहरकथा यथामति अस्मिन् शोधपत्रे मया परिशीलिताः ।

मुख्यांशाः – (Key words)

1. भीष्म पुलस्त्य संवादः, 2. सृष्टिखण्डे गणेशमाहात्म्य वर्णने त्रिपुरासुर सङ्ग्रामकथा प्रस्तावः दृश्यते, 3. स्वर्गखण्डे ज्वालेश्वरतीर्थोत्पत्तिवर्णने त्रिपुरदाहकथा वर्णिता, 4. परमेश्वर नारद संवादः, 5. शिवस्य रथवर्णनम् 6. त्रिपुरस्त्रीणां शीलभ्रंशकारणेन तत्रस्थानां राक्षसानां तेजः बलं च विशीर्णमासीत्, 7. त्रिपुरस्त्रियः धूमपीडिताः अग्निमेव निनिन्दुः, 8. बाणेन कृता ईश्वरस्तुतिः, 9. महेश्वरः बाणाय दीर्घायुषं दत्वा दहनव्यापारात् अग्निं निवर्तयामास, 10. ज्वालेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्।

प्रस्तावना

"कृतमन्वेति कर्तारं पुराकर्म द्विजोत्तम"। "पुरा नवं भवति" इति पुराणम् । मनुजेन कृतं सुकृतं दुष्कृतं च जन्मनि जन्मनि छायेव अनुसरति इति पुराणानि सदृष्टान्तं सोपपत्तिकं च निरूपयन्ति । पापभूयिष्ठेऽस्मिन् कलौ युगे दृष्कृतात् निवृत्यर्थं कर्तव्ये च प्रवर्तयितुं च पुराणानि सर्वथा सर्वदा च मार्गदर्शकानि विराजन्ते।

अतः आधुनिककालेऽपि अकर्तव्यात् निवारयितुं समीचीने पथि प्रवर्तयितुं च पुराणानि उपादेयताम् उपयान्ति । अज्ञानावृतचेतसः जनाः तात्कालिकसुखावाप्तये सौकर्योपलब्धिषु रमन्ते । तादृशान् कुटिलान् नीचान् साधुमार्गे आनेतुं पुराणेषु विद्यमानाः प्रायश्चित्तोपायाः तन्निवारकोपायाश्च अवश्यं ज्ञापनीयाः ।

पुराणानि वेदसम्मितानीति आर्षं मतम् । वेदार्थपूरणात् पुराणमित्यपि प्रसिद्धम्। लौकिकेषु वैदिकेषु च कर्मसु बहवः पुराणगतश्लोकाः नित्यजीवने उपयुज्यन्ते। किं बहुना सन्ध्यावन्दनादिक्रियायां सूर्योपासनानन्तरं नारायणप्रार्थनादि श्लोकाः पुराणस्था एव अस्माभिराद्रियन्ते ।

भारतीयसंस्कृतेः परिशीलनार्थं पुराणानां पारायणं परमावश्यकं विद्यते ।

पद्मपुराणे अपि त्रिपुरासुरवृत्तान्ते आधुनिककाल उपयुक्ताः अनेकांशाः दृश्यन्ते। तानि यथामति परिशीलनमेव मदीय शोधपत्रस्य प्रधानोद्देश्यः ।

1. भीष्म पुलस्त्य संवादः

सृष्टिखण्डे त्रयोदशे अध्याये भीष्मपुलस्त्यसंवादे त्रिपुरासुरकथा सूचिता। पुलस्त्यः भीष्मं हरेः वृत्तान्तं श्रावयन् एतावत् पर्यन्तं द्वादशकृत्वः विष्णुः देवान् रक्षितवान् । प्रतिमन्वन्तरम् एकवारमिति अद्यावधि कल्पभेदेन द्वादशावताराः हरेः अतीताः इति। तदा भीष्मः किमर्थं हरिः देवानां राक्षसानां कृते देहं धृतवान् इति पुलस्त्यं पप्रच्छ । पुलस्त्यः उवाच –

हिरण्यकशिपोः वधानन्तरं बलिः यदा शासकोऽभूत् तदा देवानां राक्षसानां च सख्यं धृढतरम् आसीत् ।

भृगोः शापवशेन देवानां राक्षसानां मध्ये सार्वकालिकं वैरम् अप्रशाम्यम् उत्पन्नम् । अद्यावधिदेवानां हिताय द्वादशावतारान् धृतवान्। तेषु त्रिपुरासुरसंहारकथायां गोः रूपेण अवतीर्य सिद्धरसं सरः पीत्वा त्रिपुरदहने कारणमभूदिति पुलस्त्यः उक्तवान् । तावती कथा एव त्रिपुरासुरवधसम्बन्धिनी अत्र दृष्टा । तत्र तारकामयः सङ्ग्रामः त्रिपुरदाहनिमित्तकः ।

2. सृष्टिखण्डे गणेशमाहात्म्य वर्णने त्रिपुरासुरसङ्ग्रामकथा प्रस्तावः दृश्यते।

सृष्टिखण्डे गणेशमाहात्म्य वर्णने त्रिपुरासुरसङ्ग्रामकथा प्रस्तावः दृश्यते। त्रिपुरः इति नाम्ना कश्चन राक्षसः त्रिपुराणाम् एक एव शासक न तु त्रयोराक्षसाः पुरत्रयस्य प्रत्येकमधीशाः । महेश्वरेण त्रिषु पुरेषु दग्धेषु त्रिपुरासुरस्य पुत्रः कथञ्चित् रक्षितः । सः विनायकमभियोद्धुं रणभूमिम् आगतः विनायकं प्रति अधिक्षेपवाक्येषु त्रिपुरासुरपुत्रः विनायकमेवं जगाद "क्रूरेण तव पित्रा मम पिता पुरत्रयेण सह मारितः । अहं शिवस्य पुत्रं त्वां हत्वा पितृऋणात् मुक्तो भविष्यामि" इति । तस्य वाक्यानि श्रुत्वा गणेशः एवमुक्तवान् – "तव जनकः त्रिपुरासुरः सुराणामहितं कृत्वा पापिष्ठोऽभूत् महेश्वरः मे पिता ज्ञानबलेन तव पितरं हत्वा एकेन शरेण पुरत्रयं दग्ध्वा तं पापात् मोचितवान् अहमपि त्वां हनिष्ये" इति ।

तव तातेन दुष्टेन सुराणामहितं पुरा ।
कृतं कर्म महत्पापं श्रुतं नो जनकेन हि ॥[2]

पापकर्मरतं दृष्टं ज्ञात्वा ज्ञानबलेन च ।
अवधीत्तं शरैकेन पितरं ते बलेन च ॥[3]

पङ्कात्प्रतारितो मोहात्प्रेषितो यममन्दिरम् ।
त्वां चाहं तत्पथं दैत्य प्रेषयामि क्षणादिह ॥[4]

3. स्वर्गखण्डे ज्वालेश्वर तीर्थोत्पत्तिवर्णने त्रिपुरदाहकथा वर्णिता ।

नर्मदा तीरे कावेरीनर्मदा सङ्गमे स्थितं महेश्वरं द्रष्टुं देवाः ऋषयश्च आगताः ।

ईश्वरः तेषां स्वागतं व्याहृत्य आगमनकारणं पप्रच्छ ।

ऋषयः देवम् एवमूचुः – बलिपुत्रः बाणासुरः त्रिपुरनामकं पुरं निर्माय गगने चरति तस्मात् भीताः वयं त्वां शरणं गताः । अत्र मुनिवाक्येषु त्रिपुरं पुरमिति दृश्यते, तदानीं त्रिपुरनामकं पुरमिति अर्थः प्रतीयते । किन्तु समनन्तर कथायां पुरदहने एकं पुरं श्रीशैले द्वितीयं नर्मदा तीरे तृतीयं नर्मदाकावेरी सङ्गमे पतितमिति वर्णनात् पुरत्रयसमाहारः भवति। तत्पुरत्रयं बाणः एक एव एकपुरवत् प्रशास्ति इत्यन्वयोऽपि ज्ञेयः । अन्यथा पुरत्रय पतने अन्वयः न भवत्येव । ऋषयः ऊचुः –

अपि घोरो महावीर्यो दानवो बलदर्पितः ।
बाणो नामेति विख्यातो यस्य वै त्रिपुरं पुम् ॥[5]

गगने तु वसेद्दिव्यं भ्रमते तस्य तेजसा ।
तस्माद् भीता विरूपाक्ष त्वामेव शरणं गताः ॥[6]

त्रायस्व महतो दुःखाद् देवत्वं हि परागतिः ।
एवं प्रसादं देवेश सर्वेषां कर्तुमर्हसि ॥[7]

येन देवाः सुप्रसन्नाः सुखमेधन्ति शङ्कर ।
परां निर्वृति मायान्ति तत्प्रभो कर्तुमर्हसि ॥[8]

ईश्वरोऽपि तान् आश्वास्य तद् वधोपायं प्रति चिन्तापरोऽभूत् ।

4. परमेश्वर नारद संवादः

नारदः ईश्वरेण स्मृतः, ईश्वरः बाणस्य अवध्यत्वे त्रिपुरस्य अजय्यत्वे कारणं दृष्टवान् । बाणस्य नगरे स्त्रियः सर्वाः पतिव्रताः तस्य भार्या अनौपम्या नाम्नी तस्याः पातिव्रत्येन स तथा रक्षितो भवति । तस्याः पातिव्रत्ये भग्ने त्रिपुरं दाह्यं भवतीति शिवः निश्चिकाय, तमेवार्थं नारदमुवाच ।

शिवादिष्टः नारदः बाणासुर नगरं जगाम । बाणोऽपि आगतं नारदं दृष्ट्वा योग्योऽयं आगतः मानवलोके कैः उपायैः देवाः प्रीताः भवन्ति इति अयं जानाति इति भार्यामुवाच । अनौपम्या अपि तमेवार्थं नारदं पप्रच्छ । नारदः तिलधेनु दानेन देवाः तुष्यन्ति, वेदपारग ब्राह्मणाय तिलधेनुः देया, तच्च दानं भूमण्डलदानेन तुल्यं भवति इत्युक्त्वा केषु दिवसेषु तत् दानं कर्तव्यमिति स्पष्टीकृतवान् ।

अनौपम्योवाच –

भगवन्मानुषे लोके देवास्तुष्यन्ति केन व ।
व्रतेन नियमेनापि दानेन तपसाऽथवा ॥[9]

नारद उवाच –

तिलधेनुं च यो दद्याद् ब्राह्मणे वेदपारगे ।
ससागरा नवद्वीपा दत्ता भवति मेदिनी ॥[10]

अष्टमी च चतुर्थी च द्वादशी च तथा उभे ।
सङ्क्रान्तिर्विषिवं चैव दिनच्छिद्रमुखं तथा ॥[11]

पुण्यान्येतानि सर्वाणि उपवसन्ति याः स्त्रियः ।
तासां तु धर्म्ययुक्तानां स्वर्गे वासो न संशयः ॥[12]

अनौपम्या नारदमेव दानं गृहण तिलधेनुना सह प्रभूतं सुवर्णादिकं दास्यामि इत्यवदत् । नारदः अहं शीलसम्पन्नः भक्तितत्परः न मे धनेन किञ्चित् प्रयोजनं अन्यस्मै क्षीणवृत्तये ब्राह्मणाय दानं देयमिति उक्त्वा निर्गतः । यदा तासु भर्तुः अन्या चिन्ता प्रविष्टा तासां शीलं छिन्नमभूत्।

एवं तासां मनो हृत्वा सर्वासामुपदिश्य वा ।
जगाम भरतश्रेष्ठ ! स्वकीयं स्थानकं पुनः ॥[13]

अन्याकृष्टमनास्तास्तु अन्यत्र गतमानसाः ।
परिच्छिद्रं समुत्पन्नं बाणस्य तु महात्मनः ॥[14]

5. शिवस्य रथवर्णनम्

पञ्चदशे अध्याये शिवस्य रथसन्नाहः वर्णितः । नर्मदातीरे महेश्वरनामकस्थाने शिवः रथसम्पादने कृतयत्नः मन्दरपर्वतः गाण्डीवं कृतः, गाण्डीवमिति धनुषः संज्ञा। गाण्डीवशब्दः अर्जुन धनुषि लोके व्यवहृतः । इदं धनुः महेश्वरात् वरुणः वरुणात् अग्निः प्राप्तवान् । अग्निः खण्डवदहने अर्जुनाय दत्तवान् । षष्ठिवत्सरेषु पूर्णेषु गाण्डीवं पुनः शिवसमीपं गतमिति महाभारते माहापास्थानिक पर्वणि दृश्यते । गाण्डी शब्दः दृढ वंश वाचकः गाण्ड्यजगात्संज्ञायाम् (5-2-110) इति वा प्रत्ययः मत्वर्थीयः गाण्डिवं अजगवं इति ईश्वर धनुषः पिनाकस्य पर्याय वाचकौ। वासुकिः ज्यास्थाने नियुक्तः । स्थानं वैशाखं कृत्वा इति शब्दस्यार्थः न ज्ञातः । ततः विष्णुं शरं कृत्वा शराग्रे अग्निं मुखे वायुं च नियोजितवान्। अश्विनौ चक्राङ्गौ अक्षे स्वयं विष्णुः चापाग्रे इन्द्रः बाणे कुबेरः इत्येते स्थापिताः । दक्षिणहस्ते यमः वामहस्ते कालपुरुषः स्थितौ ब्रह्मा स्वयं सारथिरभूत् । यदा त्रीणिपुराणि अन्तरिक्षे समेतानि बभूवुः तदा त्रिशल्येन बाणेन रुद्रः तानि बिभेद ।

6. त्रिपुरस्त्रीणां शीलभ्रंश कारणेन तत्रस्थानां राक्षसानां तेजः बलं च विशीर्णमासीत्।

सहस्राधिकाः उत्पाताः त्रिपुरेषु प्रादुर्भूताः । त्रिपुरस्य कालः आसन्नः आसीत् । दिशः अट्टहासं मुञ्चन्ति स्म, दिक्षु काष्ठानां वर्षः अभूत् चित्ररूपेण तत्रस्थानां निमेषः उन्मेषश्चाभूत् । स्वप्ने तत्रस्थाः जनाः आत्मनः रक्तलिप्तान् पश्यन्ति स्म । एवं बहवो विपरीताः त्रिपुरवासिभिः दृष्टाः । संवर्तकनाम वायुः युगान्त वातसदृशः प्रवृत्तः । बुद्धिः हरक्रोधेन नाशिता । बलं च नष्टम् । पादपाः स्वयं ज्वलन्ति स्म, शिरस्सु अग्निः निहितः इव ते पीडां अन्वभूवन् । विना प्रत्यत्नेन सर्वे हाहाकारान् कृत्वा व्याकुली भूताः । प्रासादानां शिखराणि पतन्ति स्म । हरबाणाग्निना आरामाः सर्वे दग्धाः । एवं दीप्ते हव्यवाहने दशसु दिक्षु शिलावर्षोऽभूत्। सर्वं

तत् पुरं किंशुकैः आक्रान्तमिव आसीत् । द्रुमखण्डेषु जनस्थानेषु देवागारेषु अग्निः सर्वत्र व्याप्तः । अङ्गराणां राशयः गिरिकूटाः इव सर्वत्र दृष्टाः । शतशः सहस्रशः च दग्धाः । एवं हरकोपेन प्रेरितः अग्निः सर्वं दग्धं चकार ।

7. त्रिपुरस्त्रियः धूमपीडिताः अग्निमेव निनिन्दुः ।

ततः त्रिपुरस्त्रियः धूमपीडिताः अग्निमेव निनिन्दुः । यद्यस्माकं पुरुषैः अपराद्धं तदा अस्माभिः किं कृतम् । ते दाक्षिण्यं लज्जा वा किं नास्ति इत्यनेकधा शिवं अग्निं च दूषयामासुः –

पाप ! निर्दय निर्लज्ज ! कस्ते कोपोऽङ्गनासु वै ।
न दाक्षिण्यं न ते लज्जा न सत्यं शौचवर्तिता ॥[15]

अनेकरूपवर्णाढ्या उपलभ्या वदस्व ह ।
किं त्वया न श्रुतं लोके अवध्याः सर्वयोषितः ॥[16]

एवं त्रिपुरयुवतिभिः निन्दितः अग्निरपि ताः एवमुवाच – "त्रिपुरदहने अहम् न स्वतन्त्रः स्वयं च न प्रवृत्तः महेश्वरस्य आदेशकर्ता महेश्वरेण मयि विसृष्टं क्रोधं युष्मासु दर्शयन् विजृम्भितोऽस्मि" इति ।

8. बाणेन कृता ईश्वरस्तुतिः

स्त्रीणां दुरवस्थां दृष्ट्वा बाणः अल्पसेना अवशिष्टः ईश्वरमेव शरणं गत्वा नाहं कृतापराधः, देवाः मह्यं असूयिताः मामेवं अपराधिनं त्वयि वदन्ति । अद्यावधि शिवलिङ्गे बाणचिह्नं मम भक्तिसूचकं वर्तते । तव आग्रहदग्धः बाणः नष्टः चेत् तत् चिह्नं नष्टं भवतीति बहुधा विलपन् ईश्वरमेवं स्तुतवान् ।

न निवर्तति यन्ममपापगतिः शुचिकर्मविशुद्धमपि त्यजति ।
अनुकम्पति दिग्भ्रमति भ्रमति भ्रम एष कुबुद्धि निवारयति ॥[17]
शिवं प्रति बाणोक्तिरपि पद्मपुराणे एवं दृश्यते ।

9. महेश्वरः बाणाय दीर्घायुषं दत्वा दहनव्यापारात् अग्निं निवर्तयामास।

बाणेन एवं प्रसादितः महेश्वरः तस्मै दीर्घायुषं दत्वा दहन व्यापारात् अग्निं निवर्तयामास । दग्धशेषं पुरत्रयं रक्षित्वा एकं पुरं श्रीशैलक्षेत्रे त्रिपुरान्तके पातितः । द्वितीयं पुरं अमरकण्टके पातितम् । तृतीयं रक्षितं अद्यापि गगने भ्रमति । एतानि त्रीणि पुराणि अद्यापि शैवक्षेत्राणि प्रसिद्धानि । अमरकण्टकक्षेत्रम् अद्यतन मध्यप्रदेशराष्ट्रे विन्ध्यपर्वतेषु नर्मदायाः जन्मभूमिः वर्तते । मध्यप्रदेश राजधानी नगरात् भोपाल् पत्तनात् नातिदूरे वर्तते । श्रीशैले त्रिपुरान्तके इति यद्यपि भिन्नं दृष्टं तथापि अद्यतन आन्ध्रप्रदेशे ओङ्गोल् मण्डले त्रिपुरान्तकं क्षेत्रं मार्कापुरं समीपे वर्तते । तच्च क्षेत्रं श्रीशैलस्य प्राक् द्वारमिति प्रसिद्धम् । श्रीशैलस्य एकदेशरूपेण परिगण्यते । तत्रापि कदम्ब वनवासिनी देवी वसति । अतः श्रीशैले त्रिपुरान्तके इति एकं क्षेत्रम् ।

तृतीयं रक्षितं तस्य शङ्करेण महात्मना ।
भ्रमते गगने नित्यं रुद्रतेजः प्रभावतः ॥[18]

एवं तु त्रिपुरं दग्धं शङ्करेण महात्मना ।
ज्वालामालाप्रदीप्तं तु पतितं धरणीतले ॥[19]

एकं निपातितं तस्य श्रीशैले त्रिपुरान्तके ।
द्वितीयं पातितं तत्र पर्वतेऽमरकण्टके ॥[20]

दग्धे तु त्रिपुरे राजन् रुद्रकोटिः प्रतिष्ठिता ।

ज्वलन्तं पातितं तत्र तेन ज्वालेश्वरः स्मृतः ॥[21]

10. ज्वालेश्वरमाहात्म्यवर्णनम्

या च ज्वाला ऊर्ध्वमुखं प्रस्थिता तया लोकाः दग्धाः मा भूवन् इति रुद्रः तामपि ज्वालां अमरकण्टकपर्वते स्तब्धं चकार । यः अमरकण्टक पर्वतं गत्वा तत्र स्तम्भरूपं लिङ्गं दृष्ट्वा तम् अर्चयति सः वर्षकोटिसहस्रं राजा भूत्वा भूलोकं पालयति इति फलश्रुतिरपि आख्यानान्ते निरुपिता । अपि च बहूनां यागकर्मणां च फलं प्राप्नोति इति ज्वालेश्वरमाहात्म्य वर्णने त्रिपुरासुरसंहारोपाख्यानं वर्णितम् ।

तत्र स्नात्वा दिवं यान्ति ये मृतास्तेऽपुनर्भवाः ।
ज्वालेश्वरे महाराज ! यस्तु प्राणान्परित्यजेत् ॥[22]

चन्द्रसूर्योपरागे तु भक्त्यापि श्रुणु तत्फलम् ।
अमरा नाम देवास्ते पर्वतेऽमरकण्टके ॥[23]

रुद्रलोकमवाप्नोति यावदाभूतसम्प्लवम् ।
अमरेश्वरस्य देवस्य पर्वतस्य तटे जले ॥[24]

कोटिश ऋषिमुख्यास्ते तपस्तप्यन्ति सुव्रताः ।
समन्ताद्योजनं राजन्क्षेत्रं चामरकण्टकम् ॥[25]

अकामो वा सकामो वा नर्मदायां शुभे जले ।
स्नात्वा मुच्येत पापेभ्यो रुद्रलोकं स गच्छसि ॥[26]

उपसंहारः

"सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम्"

इति वाक्यं मुण्डकोपनिषत् मध्ये अस्ति । लोके सत्यस्य प्राधान्यमितरामस्ति । सत्यवाक्यपालनेन सर्वाणि सिध्यन्ते । धर्मार्थकाममोक्ष जीवनमेव मानवजीवनपरमार्थः । चतुर्विधपुरुषार्थ साधनमेव मानवजीवनपरमार्थः ।

धर्मबद्धपालनं यः मनुजः अनुसरति, तस्य जीवनम् इतरां समुन्नतं भवति । किन्तु आधुनिककाले जनाः सत्यदूराः भूत्वा धर्मभ्रष्ठाः अभवन्। तत् कारणात् समाजे अनेके दुष्कर्माणि प्रचलन्ति । तानि दूरीकरणाय पद्मपुराणानुसारं धर्मसत्यस्य वैशिष्ठ्यं यथामति अस्मिन् शोधपत्रे मया परिशीलिताः ।

अष्टादशपुराणसारम् –

"परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम्" इति व्यासस्य वचनद्वयं सदा स्मरणीयम् ।

सन्दर्भ – सङ्केताः

1. देवीभागवतम् – 1-2-3 श्लो
2. पद्मपुराणम् – सृष्टिखण्डे – 76/4 श्लो
3. पद्मपुराणम् - सृष्टिखण्डे – 76/5 श्लो
4. पद्मपुराणम् - सृष्टिखण्डे – 76/6 श्लो
5. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/9 श्लो
6. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/10 श्लो
7. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/11 श्लो
8. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/12 श्लो
9. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/28 श्लो
10. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/29 श्लो
11. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/32 श्लो
12. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/33 श्लो
13. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/39 श्लो
14. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 14/40 श्लो
15. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/37 श्लो
16. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/38 श्लो
17. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/60 श्लो
18. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/66 श्लो
19. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/67 श्लो
20. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/68 श्लो
21. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/69 श्लो
22. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/78 श्लो
23. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/79 श्लो
24. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/80 श्लो
25. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/81 श्लो
26. पद्मपुराणम् - स्वर्गखण्डे – 15/82 श्लो

उपयुक्तग्रन्थसूची

1. वेदव्यासमहर्षिः – पद्मपुराणम् – गोपाल प्रिण्टिङ्ग् वर्क्स् कलकत्ता – 1957
2. बलदेवोपाध्यायः - पुराणविमर्शः - चौखम्बासंस्कृतविद्याभवन् वारणासी – 1969
3. वेदव्यासमहर्षिः - श्रीदेवीभागवतम् - वी.जी.यस्.पब्लिषर्स् (तेलुगुवचनम्) विजयवाडा – 2003

व्याख्याता बेतवोलु रामब्रह्मम